

ΠΡΟΣ ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ ΣΥΛΛΕΛΕΓΜΕΝΑ

MARIA MUSIELAK

ΠΡΟΣ ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ
ΣΥΛΛΕΛΕΓΜΕΝΑ

WYBÓR PRAC NAUKOWYCH Z LAT 1999–2019

REDAKCJA

Katarzyna Balbuza
Krzysztof Królczyk
Anna Tatarkiewicz

WSPÓLPRACA

Kacper Derko
Aneta Liwerska-Garstecka

POZNAŃ 2024

© Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Wydział Historii UAM, Poznań 2024

RECENZJA

prof. dr hab. Danuta Okoń (Uniwersytet Szczeciński)

FOTOGRAFIA NA OKŁADCE

Srebrny stater Epaminondasa, ok. 364–362 p.n.e.
Awers: tarcza beocka; rewers: amfora, legenda: EΠ-AM.
© Classical Numismatic Group (Triton XIII, Lot: 1200)

PROJEKT OKŁADKI

Fundacja TRES

SKŁAD I ŁAMANIE

Hanna Kossak-Nowocien

ISBN 978-83-67284-40-0

Wydział Historii UAM
ul. Uniwersytetu Poznańskiego 7
61-614 Poznań
tel. +48 61 829 14 64
e-mail: whwydawnictwo@amu.edu.pl
www.historia.amu.edu.pl

DRUK I OPRAWA

PERFEKT — Gaul i wspólnicy sp.j.
ul. Skórzewska 63
60-185 Skórzewo

Maria Musielak podczas ekspedycji naukowej ze studentami do Kampanii, Pompeje.
Fot. Katarzyna Balbuza (2009)

SPIS TREŚCI

TABULA GRATULATORIA	9
SŁOWO WSTĘPNE	11
BIBLIOGRAFIA PRAC MARII MUSIELAK	17
LOST BIOGRAPHY: PLUTARCH'S EPAMINONDAS	21
<i>Lost Biography: Plutarch's Epaminondas</i> , [w:] <i>Meministine? Memory and Oblivion in the Ancient World – the Ancient World in the Memory and Oblivion</i> , vol. 1, red. K. Balbuza, K. Królczyk, M. Musielak, Poznań 2019, s. 133–150.	
RELIGIA W POLITYCE ZWIĄZKU BEOCKIEGO W IV W. PRZED CHR.	39
<i>Religia w polityce Związku Beockiego w IV w. przed Chr.</i> , [w:] <i>Spółczesność i religia w świecie antycznym. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej (Toruń, 20–22 września 2007 r.)</i> , red. S. Olszaniec, P. Wojciechowski, Toruń 2010, s. 41–49.	
WOJNA FOKEJSKA (356–346) — IDEOLOGIA I PROPAGANDA	49
<i>Wojna fokejska (356–346) — ideologia i propaganda</i> , [w:] <i>Ideologia i propaganda w starożytności. Materiały konferencji Komisji Historii Starożytnej PTH, Rzeszów 12–14 września 2000</i> , red. L. Morawiecki, P. Berdowski, Rzeszów 2004, s. 125–135.	
LUDNOŚĆ MIAST GRECKICH W I W PRZED CHR. — I W. PO CHR.	63
<i>Ludność miast greckich w I w. przed Chr. — I w. po Chr.</i> , [w:] <i>Aetas Imperatoria (Scripta minora III)</i> , ed. L. Mrozewicz, K. Ilski, Poznań 1999, s. 9–107.	
PROWINCJA DALMACJA ZA PANOWANIA DYNASTII FLAWIJSKIEJ	175
<i>Provincia Dalmacja za panowania dynastii flawijskiej</i> , [w:] <i>Studia Flaviana II</i> , red. L. Mrozewicz, Poznań 2012, s. 123–129.	
KULT CESARSKI W PROWINCJI ACHAI ZA PANOWANIA DYNASTII FLAWIJSKIEJ	183
<i>Kult cesarski w prowincji Achai za panowania dynastii flawijskiej</i> , [w:] <i>Świat starożytny, jego polscy badacze i kult panującego</i> , red. L. Mrozewicz, K. Balbuza, Poznań 2011, s. 369–384.	
GRECY I BARBARZYŃCY NA PERYFERIACH ŚWIATA ANTYCZNEGO (ZACHODNIE WYBRZEŻA MORZA CZARNEGO)	197
<i>Grecy i barbarzyńcy na peryferiach świata antycznego (zachodnie wybrzeża Morza Czarnego)</i> , [w:] <i>Grecy, Rzymianie i ich sąsiedzi</i> , red. K. Nawotka, M. Pawlak (Antiquitas XXIX), Wrocław 2007, s. 9–23.	

TABULA GRATULATORIA

Tadeusz Aleksandrowicz	Aleksandra Jagodzińska
Anna Anzorge-Potrzebowska	Daria Janiszewska-Sieńko
Jerzy Axer	Dobrochna Jankowska
Katarzyna Balbuza	Sławomir Jędraszek
Michał Jacek Baranowski	Violetta Julkowska
Piotr Berdowski	Jan Jurkiewicz
Piotr Bering	Wiesław Kaczanowicz
Andrzej B. Biernacki	Maciej Kaczmarek
Piotr Briks	Zofia Kaczmarek
Ewa Bugaj	Artur Kijas
Patryk Chudzik	Elena Klenina
Mariusz Ciesielski	Agata A. Kluczek
Janusz Czebreszuk	Piotr Kochanek
Marcin Danielewski	Hanna Kóćka-Krenz
Rafał Dobek	Jerzy Kołacki
Józef Dobosz	Andrzej Kompa
Ewa Domańska	Danuta Konieczka-Śliwińska
Maciej Dorna	Hanna Kossak-Nowocięń
Anna Drązkowska	Anna Kotłowska
Michał Duch	Tadeusz Kotłowski
Jarosław Dudek	Krzysztof Królczyk
Piotr Dyczek	Michał Krueger
Paweł Filipczak	Jakub Kujawiński
Patrycja Filipowicz	Ryszard Kulesza
Maciej Forycki	Karolina Anna Kulpa
Rafał Galuba	Magdalena Lachowicz
Andrzej Gillmeister	Kazimierz Lewartowski
Tomasz Grabowski	Tomasz Ładoń
Zbyszko Górczak	Andrzej Łoś
Jerzy Hałas	Ireneusz Łuć
Magdalena Heruday-Kielczewska	Adam Łukaszewicz
Alina Hinc	Paweł Madejski
Kazimierz Ilski	Krzysztof A. Makowski
Jan Iluk	Katarzyna Maksymiuk

Irena Mamczak-Gadkowska	Jacek Rzepka
Mariola Maniaczyk	Ryszard Sajkowski
Bernadetta Manyś	Paweł Sawiński
Krzysztof Marchlewicz	Tomasz Schramm
Arkadiusz Marciniak	Tomasz Skibiński
Kirił Marinow	Dorota Skotarczak
Magdalena Matczak	Anna Skowronek
Marzena Matła	Patryk Skupniewicz
Przemysław Matusik	Ewa Skwara
Dorota Mazurczak	Dariusz Słapek
Monika Miazek-Męczyńska	Anita Smyk
Maciej Michalski	Iwona Sobkowiak-Tabaka
Andrzej Michałowski	Miłosz Sosnowski
Jan Miłosz	Sławomir Sprawski
Iwona Modrzewska-Pianetti	Dariusz Spychała
Tomasz Mojsik	Robert James Stark
Leszek Mrozewicz	Krystyna Stebnicka
Danuta Musiał	Krzysztof Strykowski
Anita Napierała	Magdalena Stuligrosz
Krzysztof Narecki	Robert Suski
Krzysztof Nawotka	Arleta Szymańska
Piotr Niczyporuk	Joachim Śliwa
Danuta Okoń	Klaudia Święcicka
Marek Jan Olbrycht	Monika Szczot
Szymon Olszaniec	Marzena Szmyt
Lechosław Olszewski	Adrian Szopa
Anna Pająkowska-Bouallegui	Anna Tatarkiewicz
Adam Pałuchowski	Witold Tyborowski
Ewdoksia Papuci-Władyka	Elżbieta Wesołowska
Marcin N. Pawlak	Jacek Wiewiorowski
Zdzisław Pentek	Marek Węcowski
Oleh Petrechko	Teodozja Wikarjak
Maciej Piegdoń	Joanna Wilimowska
Eryk Pieszak	Przemysław Wojciechowski
Zbigniew Pilarczyk	Jakub Wojtkowiak
Joanna Porucznik	Miron Wolny
Małgorzata Praczyk	Ryszard Wryk
Jan Prostko-Prostyński	Andrzej Wypustek
Norbert Rogosz	Adam Ziółkowski
Łukasz Różycki	Mateusz Żmudziński
Sebastian Ruciński	

SŁOWO WSTĘPNE

Maria Musielak urodziła się 21 czerwca 1954 r. w Poznaniu, z którym to miastem związała całe swoje życie i karierę naukową. Tutaj chodziła do przedszkola (uniwersyteckiego!), tu ukończyła Szkołę Podstawową nr 66 (lata 1961–1969) oraz prestiżowe I Liceum Ogólnokształcące im. Karola Marcinkowskiego (lata 1969–1973), w którym też uzyskała świadectwo maturalne (1973 r.), tutaj wreszcie odbyła studia historyczne na poznańskim Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza na kierunku historia (lata 1973–1977).

Już w szkole średniej Maria Musielak zwróciła uwagę grona pedagogicznego swoją dojrzałością, pracowitością, niezależnością intelektualną oraz pogłębionymi zainteresowaniami skierowanymi szczególnie ku naukom humanistycznym, w tym zwłaszcza historii. Wykazywała także zainteresowanie poznawaniem języków obcych — uczęszczała nadobowiązkowo na lekcje języka łacińskiego oraz uczestniczyła w pracach szkolnego kółka języka francuskiego, wzięła również udział w międzynarodowym obozie języka francuskiego, zorganizowanym w Gnieźnie przez UNESCO (1972 r.). Wybór historii jako przedmiotu studiów uniwersyteckich był zatem dla niej oczywisty.

W trakcie studiów otrzymywała oceny bardzo dobre i miała bardzo wysoką średnią, co z jednej strony umożliwiło jej uzyskanie indywidualnej organizacji toku nauki, a z drugiej strony zostało dostrzeżone przez pracowników Wydziału. W opinii opiekuna roku Maria Musielak — dzięki swej samodzielności, pracowitości i systematyczności oraz czytaniu — była najlepszą studentką III roku. Warto podkreślić, że włączyła się również aktywnie w prace sekcji historii starożytnej Studenckiego Koła Naukowego Historyków przy UAM.

Jako przedmiot swych pogłębionych studiów nad przeszłością Maria Musielak wybrała historię starożytną i zapisała się na seminarium magisterskie prowadzone przez doc. Julię Zabłocką. W seminarium tym przy-

gotowywała swoją pracę magisterską poświęconą rzymskiemu cesarzowi Trajanowi, którą ukończyła w 1977 r. Pracę tę, zatytułowaną „Środki i metody propagandy politycznej za Trajana”, promotorka oraz recenzent (prof. Stefan Parnicki-Pudełko) uznali za zasługującą na ocenę bardzo dobrą, podobnie wysoko ocenili też odpowiedzi magistrantki na pytania zadane na egzaminie dyplomowym. W rezultacie w dniu 6 maja 1977 r. Maria Musielak otrzymała tytuł magistra historii z wynikiem bardzo dobrym oraz dyplom ukończenia studiów z wyróżnieniem.

Z początkiem roku akademickiego 1977/78 Maria Musielak została zatrudniona w kierowanym przez doc. Julię Zabłocką Zakładzie Historii Starożytnej Wydziału Historycznego UAM, zrazu w charakterze asystenta stażysty, a następnie asystenta (1978 r.) i wreszcie starszego asystenta (1980 r.). Podjęła też intensywne prace nad przygotowaniem swojej dysertacji doktorskiej, zatytułowanej „Miasto-państwo Delfy w IV w. p.n.e. Studium z historii społeczeństwa greckiego”, którą ukończyła w 1985 r. Pomocny w tym był trzymiesięczny staż naukowy, który odbyła na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie pracowała pod kierownictwem uznanej badaczki świata antycznego, prof. Izy Biezuńskiej-Małowist. Niewątpliwie do rozwoju formacji naukowej badaczki przyczynił się również jej udział w wykopaliskach archeologicznych, prowadzonych przez ekspedycję UAM na terenie rzymskiego obozu wojskowego i miasta cywilnego Novae w północnej Bułgarii (1984 r.).

W dniu 19 czerwca 1985 r. odbyła się obrona doktorska Marii Musielak. Recenzentami w przewodzie doktorskim byli prof. Stefan Parnicki-Pudełko (UAM) oraz doc. Benedetto Bravo (UW). Obaj recenzenci w konkluzji przygotowanych przez siebie opinii podkreślali rzetelność, solidność i dojrzałość naukową doktorantki oraz wyrazili pełną satysfakcję z jej odpowiedzi na zadane w trakcie obrony pytania. W rezultacie decyzją rady naukowej Instytutu Historii UAM w dniu 1 lipca 1985 r. Marii Musielak nadano stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie historii, a wkrótce uzyskała też awans na stanowisko adiunkta. Rozprawa doktorska Marii Musielak ukazała się drukiem w 1989 r. Uczona otrzymała za nią indywidualną nagrodę III stopnia Ministra Edukacji Narodowej.

W następnych latach Maria Musielak, obok prowadzenia działalności dydaktycznej na studiach dziennych i zaocznych — najpierw w strukturach Zakładu Historii Starożytnej, a od 1997 r. Zakładu Historii Społeczeństw Antycznych — przygotowywała swoje kolejne prace naukowe, w tym przede wszystkim rozprawę, która miała stać się podstawą nada-

nia jej stopnia doktora habilitowanego. Praca ta, która ostatecznie przybrała tytuł „Społeczeństwo greckich miast zachodnich wybrzeży Morza Czarnego”, ukazała się drukiem pod koniec 2003 r. Dysertacja uzyskała trzy jednoznacznie pozytywne recenzje, autorstwa prof. Leszka Mrozewicza (UAM), prof. Lesława Morawieckiego (UR) i prof. Krzysztofa Nawotki (UWr), co pozwoliło radzie naukowej Instytutu Historii UAM dopuścić Marię Musielak do kolokwium i wykładu habilitacyjnego. Odbyły się one w dniu 1 marca 2004 r. W opinii recenzentów oraz pozostałych osób biorących udział w posiedzeniu, Maria Musielak zaprezentowała się jako w pełni ukształtowana uczona, dojrzała pod względem naukowym, zasługująca na uzyskanie *venia legendi* w zakresie historii starożytnej. Rada naukowa IH UAM nadała jej jednogłośnie stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie historii.

Wkrótce Maria Musielak uzyskała awans na stanowisko profesora UAM. W latach 2012–2017 pełniła funkcję kierownika Zakładu Historii Społeczeństw Antycznych Instytutu Historii UAM. Na swoim seminarium wypromowała wielu magistrów historii, a ostatnio także — od chwili wprowadzenia w Polsce systemu bolońskiego — również licencjatów. Pod jej kierunkiem naukowym powstała rozprawa doktorska, autorstwa Piotra Jagły, poświęcona polityce religijnej Filipa II Macedońskiego.

Maria Musielak wielokrotnie uczestniczyła w polskich i zagranicznych sympozjach i konferencjach naukowych, na których referowała wyniki swoich badań. Była beneficjentką stypendiów naukowych fundowanych przez szwajcarski Uniwersytet we Fryburgu (1991 r.), Uniwersytet w Tesalonikach (1993 r.), Fondation Hardt w Genewie (1996 r.) i Fundację Lanckorońskich (Rzym, 1998 r.). Uczestniczyła czynnie w realizacji grantów naukowych „Prosopographia Moesiaca” oraz „Transformacja Imperium Rzymskiego w czasach flawijskich” (lata 2008–2011). Była współredaktorką serii „Fontes Historiae Antiquae. Zeszyty źródłowe do dziejów społeczeństw antycznych”, do dziś jest współredaktorką serii wykładów gościnnych „Xenia Posnaniensia”. Za swoje osiągnięcia naukowe Maria Musielak trzykrotnie uzyskiwała nagrodę JM Rektora UAM (1983, 1988, 1991).

Jej zainteresowania naukowe oscyływały i oscylują wokół dziejów starożytnych Greków w różnych aspektach ich funkcjonowania. W szczególności interesuje ją grecka *polis* i jej ewolucja. Prowadziła badania nad kształtowaniem się *polis* w okresie klasycznym i jej funkcjonowaniem zarówno w kontekście spraw wewnętrznych, jak i polityki zewnętrznej.

Mowa tutaj o współdziałaniu z amfiktionami, relacjach ze społecznościami niegreckimi. Badania nad *poleis* w świecie greckim obejmowały głównie *polis* delficką, lecz także *poleis* helleńskie funkcjonujące w państwie rzymskim, a zwłaszcza kolonie greckie na zachodnim wybrzeżu Morza Czarnego. Maria Musielak prowadzi również badania w zakresie epigrafiki i prozopografii. Interesują ją elity greckiego społeczeństwa obywatelskiego, w tym ich obraz w piśmiennictwie antycznym. W obszarze dydaktyki prowadzi zajęcia kursowe oraz fakultatywne. W ofercie autorskiej dydaktyki fakultatywnej Maria Musielak realizuje od wielu lat całoroczny lektorat o nazwie *Język grecki z elementami kultury antycznej*, konwersatorium pt. *Podróże starożytnych Greków i Rzymian*, wykłady monograficzne pt. *Jak rządzą się starożytni Grecy i Rzymianie, czyli polityka od kuchni* oraz *Miasto antyczne. Centrum polityczne, kultura i sztuka*, jak również wykład mistrzowski pt. *Boginie starożytnych: miłości, śmierci, wojny, władzy*.

* * *

Żywimy głębokie przekonanie, że najwłaściwszą formą podziękowania i docenienia pracy naukowej Marii Musielak jest ogłoszenie drukiem w osobnej książce wyboru mniej rozpowszechnionych, a ważnych i aktualnych opracowań historycznych. Tomik ten, zatytułowany ΠΡΟΣ ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ ΣΥΛΛΕΛΕΓΜΕΝΑ. *Wybór prac naukowych z lat 1999–2019*, obejmuje artykuły, które ukazały się w monografiach zbiorowych. Dostęp do takich publikacji, ze względu na ograniczoną liczbę egzemplarzy, jest zawsze znacznie trudniejszy niż do tych opublikowanych w czasopiśmie.

Wybór tekstów w niniejszym zbiorze podyktowany był z jednej strony chęcią ukazania — rzeczowo i chronologicznie — szerokiej rozpiętości zainteresowań i badań Jubilatki, z drugiej zaś, próbą skupienia się na pewnym szczególnym ograniczeniu przestrzennym w jej zainteresowaniach badawczych. Maria Musielak bowiem szczególną uwagę w swoich badaniach kierowała zawsze w stronę wschodnich obszarów świata antycznego.

Opracowania zawarte w niniejszym tomie powstały i zostały ogłoszone drukiem w czasie 20 lat (od 1999 do 2019), dotyczą natomiast wydarzeń między IV wiekiem przed Chr. a I po Chr.

Tekst „Lost Biography: Plutarch’s Epaminondas”, opublikowany w pracy *Meministine? Memory and Oblivion in the Ancient World — the Ancient*

World in the Memory and Oblivion, dotyczy zaginionego utworu, który Plutarch poświęcił Epaminondasowi, tebańskiemu politykowi i wojskowemu z IV w. przed Chr. Autorka nie tylko zestawia w nim zachowane informacje dotyczące tego zaginionego tekstu, lecz także podejmuje próby ustalenia, kiedy i w jakich okolicznościach mógł on zostać wyeliminowany z zachowanej serii *Żywotów równoległych*. Analizując zaś inne teksty, rozważa również, na których aspektach życia tego słynnego Tebańczyka mógł się Plutarch skupić.

Epaminondas był jednym z wodzów stojących na czele tzw. Związku Beockiego i miał ogromny wpływ na jego funkcjonowanie. I to właśnie temu Związkowi, a dokładniej aspektom religijnym konfederacji miast beockich, poświęcony jest kolejny wybrany przez nas do niniejszego zbioru tekst, zatytułowany „Religia w polityce Związku Beockiego w IV w. przed Chr.”. Autorka zauważa w nim, że problem religii w polityce Związku Beockiego w IV w. przed Chr. można rozpatrywać jedynie w bardzo ograniczonym zakresie, gdyż zachowana do naszych czasów baza źródłowa jest jednostronna i przedstawia tylko nieliczne przykłady, kiedy to przywódcy beoccy podejmują działania mające jakieś odniesienia do świata bogów.

Trzeci wybrany przez nas artykuł koncentruje się na kwestii polityki i propagandy. W tekście zatytułowanym „Wojna fokejska (356–346) — ideologia i propaganda” Maria Musielak przedstawiła oryginalne zestawienie tekstów źródłowych oraz dokonała wnikliwej i rzeczowej analizy, wykazując, że obraz wojny fokejskiej nie tylko był kształtowany przez perspektywę wersji antyfokejskich łączonych z opowieściami antyspartańskimi i antyateńskimi, lecz także znaczną rolę odgrywały w jej kształtowaniu narracje antybeockie, antytesalskie i antymacedońskie.

Najdłuższym tekstem, jaki znajduje się w niniejszym zbiorze, jest praca „Ludność miast greckich w I w. przed Chr. — I w. po Chr.”, która stanowiła część projektu badawczego związanego z badaniami prozopograficznymi Mezji Dolnej i jest zbiorem oraz analizą materiałów pochodzących z Histrii, Tomis, Kallatis, Dionysopolis, Odessos i Mesambrii, czyli *poleis*, które weszły w skład prowincji Mezji Dolnej. Podobnie jak w przypadku wcześniejszych artykułów także i ten oparty jest na głębokiej analizie źródeł, zwłaszcza epigraficznych.

Podobnie zresztą jak opracowanie „Prowincja Dalmacja za panowania dynastii flawijskiej”, poświęcone zmianom w organizacji prowincji w omawianym okresie. Na podstawie źródeł epigraficznych Autorka

stara się zrekonstruować status prowincji Dalmacji i przedstawić jej namiestników, a także problemy lokalnych elit. Analizuje też dynamiczne przemiany, jakim prowincja ta podlegała w zakresie urbanizacji i romanizacji. Porusza również kwestię zmian zachodzących w organizacji kultu cesarskiego na terenie Dalmacji.

Kultowi cesarskiemu, również za panowania dynastii Flawiuszów, ale tym razem w Achai, poświęciła Maria Musielak tekst „Kult cesarski w prowincji Achai za panowania dynastii flawijskiej”, który również umieściliśmy w tym zbiorze.

W swoich poszukiwaniach naukowych Maria Musielak wielokrotnie zwracała uwagę na potrzebę weryfikacji i ponownego rozpoznawania poruszanych już wcześniej w nauce problemów, zwłaszcza zaś tych uznawanych za kontrowersyjne. Jednym z takich tematów jest problematyka stosunków grecko-barbarzyńskich na zachodnich wybrzeżach Morza Czarnego, szczególnie w początkowej fazie kontaktów, w dobie zakładania miast, oraz kwestie zinstytucjonalizowania związków z miejscowymi przywódcami i władcami (do II w. przed Chr. włącznie). Częstokroć zagadnienia te, poruszane wcześniej przez innych badaczy, podlegały jednak pozamerytorycznym ocenom, dlatego Autorka zdecydowała się na ich ponowny przegląd w artykule „Grecy i barbarzyńcy na peryferiach świata antycznego (zachodnie wybrzeża Morza Czarnego)”.

Teksty wybranych artykułów Marii Musielak, zawartych w tym tomie, zweryfikowano z wersjami oryginalnymi, zachowując przyjęte wówczas zapisy bibliograficzne itp. Pozostawiono streszczenia, jeśli wystąpiły one w opublikowanych pracach Jubilatki. Pod każdym z artykułów została zamieszczona informacja dotycząca ich pierwodruku.

*Katarzyna Balbuza
Krzysztof Królczyk
Anna Tatarkiewicz*

BIBLIOGRAFIA PRAC MARII MUSIELAK

Książki

Miasto-państwo Delfy w IV w. p.n.e. Studium z historii społeczeństwa greckiego, Poznań 1989.

Spółczesność greckich miast zachodnich wybrzeży Morza Czarnego, Poznań 2003.

Artykuły

Trajan jako uosobienie ideału obywatela i władcy w świetle propagandy politycznej swoich czasów, „Eos” 67, 1979, s. 119–130.

Rola Delfijczyków, Amfiktionów, Hellenów w budowie świątyni Apollina pytyjskiego, „Eos” 71, 1983, s. 309–316.

Wyrocznie pytyjskie a autorytet delfickiego sanktuarium Apollina w świecie greckim, „Eos” 72, 1984, s. 285–293.

Wejście Delfijczyków do Amfiktionii delfickiej na tle przemian politycznych w IV w. p.n.e., „Balcanica Posnaniensia” 3, 1984, s. 121–126.

Δελαφῶν πολιτεία, [w:] *Aristote et Athènes. Aristoteles and Athens. Fribourg (Suisse) 23–25 mai 1991*, ed. M. Piérart, Paris 1993, s. 303–310.

Histria, Tomis und Callatis. Möglichkeiten der prosopographischen Forschung: Kataloge, [w:] *Prosopographica*, red. L. Mrozewicz, K. Ilski, Poznań 1993, s. 97–108.

Prosopographia Histriaca im 2. Jh.: Artemidoros, der Sohn des Herodoros und M. Ulpius Artemidoros, der Pontarch, [w:] *Prosopographica*, red. L. Mrozewicz, K. Ilski, Poznań 1993, s. 109–114.

Pontarchowie, [w:] *Studia Moesiaca*, red. L. Mrozewicz, K. Ilski, Poznań 1993, s. 101–115.

Obywatele rzymscy w miastach greckich Dobrudży: Histria i Tomis, [w:] *Studia Moesiaca II*, red. L. Mrozewicz, K. Ilski, Poznań 1994, s. 69–78.

Les inscriptions, média de civilisation grecque, [w:] *Le rôle des médias à travers l'histoire. Actes du VIIIe Colloque Poznań – Strasbourg, 12–14 mai 1994*, red. M. Serwański, Poznań 1995, s. 27–32.

Πρωτος ποντάρχης, „Pontica” 26, 1993, s. 191–195.

- 1er Colloque International „L'Archéologie de la Mer Noire”* (Konstanca, 21–24 kwietnia 1994), „*Balkanica Posnaniensia*” 7, 1995, s. 375–377.
- L'Oracle d'Apollon à Delphes en tant que centre qui manipulait les Grecs dans les travaux historiques polonais en XIXe et XXe siècles*, [w:] *L'Image de l'antiquité chez les auteurs postérieurs*, red. I. Lewandowski, L. Mrozewicz, Poznań 1996, s. 139–145.
- Ludność miast greckich w I w. przed Chr. — I w. po Chr.*, [w:] *Aetas Imperatoria (Scripta minora III)*, ed. L. Mrozewicz, K. Iłski, Poznań 1999, s. 9–107.
- Les grand héros de la Grèce au IVe siècle*, [w:] *Les grands hommes des autres, Actes du Xe Colloque Poznań – Strasbourg des 4–6 novembre 1998*, red. M. Serwański, Poznań 2000, s. 19–31.
- Wojna fokejska (356–346) — ideologia i propaganda*, [w:] *Ideologia i propaganda w starożytności. Materiały konferencji Komisji Historii Starożytnej PTH, Rzeszów 12–14 września 2000*, red. L. Morawiecki, P. Berdowski, Rzeszów 2004, s. 125–135.
- Grecy i barbarzyńcy na peryferiach świata antycznego (zachodnie wybrzeża Morza Czarnego)*, [w:] *Grecy, Rzymianie i ich sąsiedzi*, red. K. Nawotka, M. Pawlak (*Antiquitas XXIX*), Wrocław 2007, s. 9–23.
- Idy Marcowe w dziełach greckich pisarzy antycznych*, [w:] *Idy Marcowe 2050 lat później*, red. L. Mrozewicz, Poznań 2009, s. 167–174.
- Flawii w prowincji Achaja w I–III wieku*, [w:] *Studia Flaviana*, red. L. Mrozewicz, Poznań 2010, s. 181–197.
- Religia w polityce Związku Beockiego w IV w. przed Chr.*, [w:] *Społeczeństwo i religia w świecie antycznym. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej (Toruń, 20–22 września 2007 r.)*, red. S. Olszaniec, P. Wojciechowski, Toruń 2010, s. 41–49.
- Friendship in the Works of Plutarch*, [w:] *Studia Lesco Mrozewicz ab amicis et discipulis dedicata*, ed. S. Ruciński, K. Balbuza, K. Królczyk, Poznań 2011, s. 255–264.
- Kult cesarski w prowincji Achai za panowania dynastii flawijskiej*, [w:] *Świat starożytny, jego polscy badacze i kult panującego*, red. L. Mrozewicz, K. Balbuza, Poznań 2011, s. 369–384.
- Prowincja Dalmacja za panowania dynastii flawijskiej*, [w:] *Studia Flaviana II*, red. L. Mrozewicz, Poznań 2012, s. 123–129.
- Wprowadzenie. Filip II w „Bibliotece Historycznej” Diodora*, [w:] *Diodor Sycylijski, Dzieje Filipa Macedońskiego*, Poznań 2013, s. 7–14.
- Lost biography: Plutarch's Epaminondas*, [w:] *Meministine? Memory and Oblivion in the Ancient World — the Ancient World in the Memory and Oblivion*, vol. 1, red. K. Balbuza, K. Królczyk, M. Musielak, Poznań 2019, s. 133–150.

- Zakład Historii Społeczeństw Antycznych*, [w:] *Historia na Uniwersytecie Poznańskim. Od Seminarium Historycznego do Instytutu Historii (1919–2019)*, red. K. Balbuza, J. Dobosz, D. Konieczka-Śliwińska, K. Kościelniak, P. Matusik, Poznań 2019, s. 252–254 (wraz z K. Balbuzą, K. Królczykiem i A. Tatarkiewicz).
- Greek Politicians of the 8th–4th Centuries in the Writings of Cicero*, [w:] *Antiquitas Aeterna. Classical Studies Dedicated to Leszek Mrozewicz on His 70th Birthday*, red. K. Balbuza, M. Duch, Z. Kaczmarek, K. Królczyk, A. Tatarkiewicz, Wiesbaden 2021, s. 243–249.

Recenzje

- Kazimierz Banek, *Religia a polityka w starożytnej Grecji. Od epoki mykeńskiej do Aleksandra Macedońskiego*. Kraków, 1985, ss. 137, „Eos” 76, 1988, s. 151–153.
- Gian Luca Gregori, *Brescia romana. Ricerche di prosopografia e storia sociale, L.1 documenti*, Roma 1990, „Eos” 81, 1993, s. 307–309.
- Krzysztof Nawotka, *The Western Pontic Cities: History and Political Organization*, „Eos” 86, 1999, s. 381–383.
- Polis & Politics. Studies in Ancient Greek History Presented to Mogens Herman Hansen on his Sixtieth Birthday, August 20, 2000*. Ed. P. Flensted-Jensen, T.H. Nielsen, L. Rubinstein, Museum Tusulanum Press, Copenhagen 2000, ss. 651, „Eos” 88, 2001, s. 173–178.
- Azja Mniejsza w starożytności, rec. książki: L’Asie Mineure dans l’Antiquité. Échanges, populations et territoires. Regards actuels sur une péninsule, sous la direction H. Bru, F. Kirbihler, S. Lebreton*, Rennes 2009, „Studia Europaea Gnesnensia” 3, 2011, s. 331–340.

